

BENIGNUS JÓZEF WANAT OCD

KORONACJA NOWEGO OBRAZU MATKI BOSKIEJ SZKAPLERZNEJ W BERDYCZOWIE NA UKRAINIE

WPROWADZENIE

Po 65 latach nieobecności karmelici bosi ponownie objęli 15 XI 1991 r. w posiadanie sławne niegdyś sanktuarium Matki Boskiej Berdyczowskiej. Z wielkim trudem, ale i zapałem, podjęli pracę misyjną duszpasterstwa parafialnego i sanktuaryjnego. Wpierw przeprowadzili rekonstrukcję i rewaloryzację dolnego kościoła, zamienionego na salę gimnastyczną. Przystosowali go do religijnego kultu. Górny kościół – właściwe sanktuarium Matki Bożej – jest całkowicie wypalony i potrzebuje pełnej rekonstrukcji wnętrza, poczynając od założenia nowych tynków, sztukaterii, posadzki i uposażenia, koniecznego do religijnego kultu. Podjęte prace trwać będą kilka lat. Uzależnione są od zdobycia na ten cel potrzebnych funduszy.

Jednakże najważniejszym zadaniem jest ewangelizacja – troska o dusze ludzkie – żywe świątynie Boga w Trójcy Jedynej. Ta misja jest najważniejszą sztuką – „ars artium regimen animarum”! Stąd od samego początku (15 XI 1991) wśród rumowiska, straszących murów świątyni, rozpoczęto składać Bogu eucharystyczną ofiarę, głosić Słowo Boże i udzielać sakramentów ludziom głodnym Słowa Bożego i samego Boga. Miejscowi parafianie w czynie społecznym uprzątnęli z otoczenia kościoła sterty gruzu i śmieci. Zdemonstrowali urządzenia sali gimnastycznej. Zrobili ławki i stół na ołtarz. Udekorowali świątynię. Biskup żytomierski Jan Purwiński 8 XII 1991 r. poświęcił obie świątynie i odprawił sumę odpustową ku radości i wzruszeniu wiernych, wypełniających wnętrza obu kościołów. I tak po 65. latach walki z religią wznowiona została działalność duszpasterska w sanktuarium Matki Bożej Berdyczowskiej.

Wieść o otwarciu sanktuarium w Berdyczowie, niegdyś duchowej stolicy Ukrainy, Wołynia i Podola, dotarła szybko do wszystkich dzielnic niepodległej Ukrainy. Wznowiony został spontaniczny ruch pielgrzymkowy na uroczystość Matki Boskiej Szkaplerznej (16 VII). Na liczne prośby duchowieństwa i wiernych o koronację nowego obrazu dla sanktuarium podjęte zostały starania o tę łaskę w Rzymie. Po przygotowaniu i złożeniu pełnej dokumentacji, zgodnie z przepisami Kościoła, Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, dekretem

z dnia 10 III 1997 r. Prot. 339/97/L, zezwoliła na koronację obrazu Matki Bożej w Berdyczowie. Ojciec Święty Jan Paweł II, zatwierdzając pozytywną decyzję Kongregacji (pod tą samą datą), zezwolił, na mocy wydanego brewe pod pieczęcią Rybaka, aby ta koronacja dokonała się jego powagą i w jego imieniu, dla większego rozwoju kultu Matki Bożej i duchowego dobra wiernych. Nowy obraz Matki Bożej Berdyczowskiej namalowany przez artystkę Bożenę Sowińską, został uroczystie poświęcony przez papieża Jana Pawła II, w kościele św. Jadwigi Królowej na osiedlu Azory w Krakowie, w dniu 9 VI 1997 r., w obecności delegacji z karmelitańskiej parafii w Berdyczowie. W uroczystość odpustową Matki Boskiej Szkaplerznej 20 VII tegoż roku nowy obraz uroczystie został intronizowany w berdyczowskim sanktuarium przez ks. bpa Jana Purwińskiego, który ogłosił wiernym jego koronację w dniu 19 VII 1998 r. Obecnie trwają przygotowania do tej uroczystości. W programie tego przygotowania należy przypomnieć genezę i znaczenie tego sanktuarium

Z DZIEJÓW SANKTUARIUM

Janusz Tyszkiewicz, wojewoda i generał ziem kijowskich, ufundował klasztor karmelitom bosym w Berdyczowie jako wotum wdzięczności dla Matki Bożej za uwolnienie go z niewoli tatarskiej¹. Definitorium Generalne w Rzymie, w dniu 5 XII 1628 r. przyjęło i zatwierdziło fundację w Berdyczowie, przeznaczając ją na seminarium misyjne wśród Kościoła ortodoksyjnego². Po uzgodnieniu wszystkich warunków i otrzymaniu potrzebnych zezwoleń Janusz Tyszkiewicz 19 VII 1630 r. w Trybunale Lubelskim dokonał zapisu, mocą którego oddał swój zamek i plac w Berdyczowie na kościół i klasztor karmelitów bosych. Na utrzymanie zaś zakonników i klasztoru zapisał wieś Skrahlówkę oraz sumę 1800 zł rocznie ze swoich majątków. Fundację zatwierdził Bogusław Boxa Radoszewski, biskup kijowski, w Cudnowie 10 XI 1630 r.³

W dniu 2 III 1634 r. biskup kijowski Andrzej Szołdrski poświęcił kamień węgielny pod budowę dolnego kościoła pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia NMP, św. Michała Archaniola, ss. Jana Chrzyciela i Jana Ew. W uroczystości wziął udział fundator Janusz Tyszkiewicz z żoną Jadwigą Belzecką, kasztelanką halicką, w otoczeniu licznej rodziny. Budowa trwała 8 lat. Inauguracja życia za-

¹ *Propugnaculum Regni Poloniae in summis Ukrainae finibus validissimum Beatissima Virgo Maria (...), Berdiczoviae /1760/, s. A; (O.Grzegorz od Ducha Św. – Jan S. Pinocci), Ozdoba y obrona ukraińskich krajów precudowna w berdyczowskim obrazie Marya (...), Berdyczów 1776, s. Ec 2 (Estr XXXI, 373).*

² *Acta Definitorii Generalis OCD Congregationis S. Eliae (16505–1658)*, ed. A., Fortes OCD, [w:] *Monumenta Historica Carmeli Teresiani, Subsidia 3*, Romae 1985, s. 160 (Acta Def. Gen.).

³ Archiwum Prowincji Karmelitów Bosych w Czernej (APKB), AKB 2, Opis kościoła i klasztoru OO. Karmelitów Bosych w Berdyczowie dokonany w czasie wizytacji generalnej w 1786 r., k. 3; AKB 3, Wizyta kościoła i klasztoru berdyczowskiego XX. Karmelitów Bosych z rozkazu biskupa łuckiego i żytomierskiego (...) J. W. Michała Jana Piwnickiego za rok 1841 napisana, k. 12.

konnego i poświęcenie dolnego kościoła odbyły się 22 VII 1642 r.⁴ Z tej okazji fundator ofiarował do nowego kościoła obraz Najśw. Maryi Panny, słynący od dawna łaskami w rodzinie Tyszkiewiczów⁵. Obraz ten otoczony wielkim kultem miejscowego ludu zajaśniał nowymi łaskami.

W latach 1739–1754 zbudowano górny kościół na fundamentach dolnego, typu bazylikowego na rzucie krzyża łacińskiego, z kopułą na skrzyżowaniu transeptu, według planów architekta Jana de Witte. Nową świątynię konsekrował 9 VI 1754 r. bp kijowski Kajetan Sołtyk⁶. Dla zabezpieczenia sanktuarium cały klasztor otoczono potężnym wałem z mostem zwodzonym, z bastionami w narożach muru obronnego, ze strzelnicami, uzbrojonymi 60 armatami. Pod rozkazami przeora utrzymywano stałą załogę w liczbie 120 żołnierzy, zdolną stawiać opór nieprzyjacielskim napadom. Twierdzę zwano „Fortecą Najśw. Maryi Panny”.

W XVIII i XIX w. klasztor berdyczowski stał się centrum nie tylko życia religijnego i maryjnego kultu na Ukrainie, ale też kulturalnego i dobroczynnego. Przez swoją drukarnię i szkoły położył wielkie zasługi na polu szerzenia oświaty i kultury⁷. Sanktuarium Matki Bożej stało się duchowa stolicą dla całej Ukrainy. Było świętym miejscem obecności Pana i przystanią pielgrzymującego i pokutującego ludu Bożego dla pojednania się z Bogiem, przez Maryję. W przywilejach i duchowych łaskach udzielonych przez Stolicę Apostolską dorównywało sanktuarium w Loreto.

Działalność klasztoru nie podobała się zaborczej Rosji. W roku 1866 nastąpiła kasata klasztoru przez carski rząd, okupujący Polskę. Na krótki czas ponownie karmelici odzyskali sanktuarium od 1918 do 1926 r. Po śmierci o. Terezjusza Szto-bryna komunistyczne władze Rosji przejęły klasztor na skarb państwa⁸. W górnym kościele urządzono muzeum a w dolnym – ateistyczne kino. W 1941 r., tuż przed niemiecką inwazją na Rosję, komuniści ograbili i spalili kościół oraz klasztor.

OPIS ORYGINALNEGO OBRAZU

Obraz Matki Bożej Berdyczowskiej z XVI w. należy do jednej z odmian typu hodegetrii. Jest wierną kopią obrazu Matki Bożej Śnieżnej zw. „Salus Populi Romani” z Bazyliki Santa Maria Maggiore w Rzymie. Obraz malowany techniką olejną na płótnie przymocowanym do cyprysowej deski o wymiarach: „wysoki na łokci dwa bez dwóch cali, szerokości 1 łokieć i ćwierć jedna”⁹, czyli ok. 120 x 75 cm, w kształcie prostokąta.

Matka Boża jest przedstawiona frontalnie w 3/4 postaci z Dzieciątkiem Jezus na lewym ramieniu, pełna dostojeństwa, powabu i dobroci. Madonna prawą

⁴ Tamże, k. 3.

⁵ *Propugnaculum Regni Poloniae...*, s. A2.

⁶ B. J. W a n a t OCD, *Zakon Karmelitów Bosych w Polsce, Klasztory karmelitów i karmelitanek bosych 1605–1975*, Kraków 1978, s. 381.

⁷ Tamże, s. 382.

⁸ Tamże, s. 398–399.

⁹ AKB 2, *Opis kościoła i klasztoru...*, k. 4 v.

ręką podtrzymuje Dzieciątko w ten sposób, że obie dłonie są skrzyżowane, trzymając białą chustę w palcach lewej ręki oraz karmelitański szkaplerz na serdecznym i małym palcu prawej dłoni. Stanowi on karmelitańską adaptację Matki Bożej Szkaplerznej, prawdopodobnie z XVIII w. Głowy Madonny i Dzieciątka otaczają złote aureole – symbol świętości i szczęścia wiecznego. Tło obrazu w dolnej części ciemne, ku górze walorowo rozjaśnione z konturami anielskich głów, wynurzających się z obłoków.

Anonimowy autor obrazu berdyczowskiego nie trzymał się niewolniczo pierwowzoru. Malował w konwencji zachodniego malarstwa. Zachowując typologiczną kompozycję i wymiary oryginału (117 x 79)¹⁰ w dowolnej trawestacji i interpretacji zrezygnował z helenistycznej sztywności, linearyzmu, ze złotego tła i greckich liter, malując twarze współczesnych, żywych modeli, pełnych życia, piękna i ekspresji.

KULT MATKI BOSKIEJ BERDYCZOWSKIEJ I WAŻNIEJSZE ŁASKI

W początkowym okresie rozwoju kultu Matki Bożej Berdyczowskiej ważnym momentem było cudowne uzdrowienie samego biskupa kijowskiego Stanisława Zaręby z Kalinowy. Ordynariusz, po zapoznaniu się z dokumentacją uzyskanych łask i cudów przez pośrednictwo Matki Bożej, aktem władzy biskupiej w dniu 23 maja 1647 r. uznał i publicznie ogłosił za cudowny obraz Matki Bożej Berdyczowskiej¹¹. Od tego stwierdzenia wierni jeszcze bardziej garnęli się we wszystkich potrzebach do Maryi. Przybywali do Jej sanktuarium indywidualnie lub w zorganizowanych pielgrzymkach. Z XVII w. mamy zaprotokołowanych 77 uzyskanych łask Matki Bożej¹². Z analizy protokołów wynika, że przybywali do Berdyczowa ludzie wszystkich stanów społecznych.. Z rodzin magnackich wymienieni są Tyszkiewiczowie, Jelcowie, Kazanowscy, Kalinowscy, Lubomirscy, Potoccy, Chojeccy itd.¹³

W latach od 1721 do 1732 zaprotokołowano 23 łaski, a w czasie pobytu obrazu u SS. Karmelitanek Bosych w Lublinie (1732–1736) – 4 uzdrowienia. Od 1736 do 1756 roku zarejestrowano 87 łask i cudów, czyli razem 114 łask do czasu koronacji obrazu. Z analizy opisu łask wynika, że obdarowani łaskami należeli do Kościoła Rzymskokatolickiego, Grekokatolickiego i Prawosławnego.

W dniu 4 maja 1752 r. komisja teologiczna, powołana przez biskupa kijowskiego Samuela Ozgę, rozpoczęła prace badawcze nad autentycznością łask i przesłuchiowaniem świadków. W wyniku badań przeprowadzonych przez biskupią ko-

¹⁰ Pietro A m a t o , *De vera effigie Mariae – Antiche Icone Romane*, Roma 1988, s. 52–60.

¹¹ *Propugnaculum Regni Poloniae*, s. 42.

¹² *Ozdoba y obrona*, s. Mn – Oo; W. N o w a k o w s k i , *O cudownym obrazie Najśw. Maryi P. Berdyczowskiej*, Kraków 1987, s. 14; D. B a c z k o w s k i , *Historia pokarmelitańskiego kościoła i klasztoru w Berdyczowie*, Warszawa 1912, s. 14.

¹³ Tamże.

misję do roku 1756 urzędowo stwierdzono 253 łaski, w tym 14 wskrzeszeń umarłych, 10 uzdrowień z rozmaitych kalectw, 19 odzyskań wzroku, 14 uzdrowień konających, 112 nagłych uleczeń z ciężkich chorób¹⁴. Pozostałe łaski dotyczyły ratunku w różnych zagrożeniach od szatana, złych ludzi, od ognia, wody i zarazy oraz odzyskania utraconego mienia. Komisja potwierdziła autentyczność łask przebadanych według ówczesnych kryteriów Kościoła oraz potwierdziła wcześniejszą decyzję biskupa Stanisława Zaręby o cudowności berdyczowskiego obrazu.

Rozgłos o łaskowości i Miłosierdziu Matki Bożej w Berdyczowie gromadził ludzi na nabożeństwa ze wszystkich stron Ukrainy i terenów Rosji. Karmelici rozwijali kult Matki Bożej przez uroczyste nabożeństwa we wszystkie święta maryjne, nowenny, oktawy z procesjami. Centralnym odpustem była uroczystość Matki Bożej Szkaplerznej (16 lipca), Matki Bożej Śnieżnej (5 sierpnia) i Niepokalanego Poczęcia (8 grudnia). Układ nabożeństw w sanktuarium, był bardzo bogaty¹⁵. Codziennie o godz. 5³⁰ dzwony wzywały wszystkich na modlitwę a następnie trębacze grali pieśni maryjne z ganku fasady kościoła. W niedzielę i święta o godz. 6³⁰ na odgłos dzwonu na Anioł Pański rozpoczynała się liturgia Mszy św. zwanej prymarią, w czasie której chór kościelny śpiewał pieśni. O godz. 7³⁰ Msza św. zwana „ruską”, czyli w rycie bizantyjskim z udziałem śpiewaków nazwanych diaczkami. Po niej były grane i śpiewane Godzinki o Niepokalanym Poczęciu NMP. O godz. 9⁰⁰ była Msza św. wotywna o NMP, śpiewana i grana przez kapelę. O godz. 11⁰⁰ odprawiano uroczystą sumę z udziałem zespołu kapeli klasztornej. Po sumie była grana przez kapelę i śpiewana przez wiernych litania do NMP. Po południu o godz. 16⁰⁰ były nieszpory, a po ich zakończeniu zakonnicy w białych płaszczach śpiewali przed ołtarzem Matki Bożej uroczystą antyfonę „Sub Tuum praesidium”, po której następowało zasłonięcie cudownego wizerunku.

W dni powszednie w ciągu całego roku o godz. 6⁰⁰ odprawiano Mszę św. śpiewaną i graną przez kapelę za zmarłych. Po niej były Godzinki o Niepokalanym Poczęciu NMP. O godz. 7⁰⁰ była Msza św. wotywna o NMP, śpiewana i grana przez kapelę. O godz. 9⁰⁰ codziennie odprawiano Mszę św. tzw. „ruską”, czyli w obrządku bizantyjskim dla unitów (prawosławnych). O godz. 10⁰⁰ była grana i śpiewana przez zespół instrumentalno-wokalny litania do NMP. Po południu o godz. 15⁰⁰ była grana przez kapelę i śpiewana przez pielgrzymów litania do NMP. Na zakończenie nabożeństwa, przed zasłonięciem obrazu, zakonnicy w białych płaszczach śpiewali antyfonę maryjną „Sub Tuum praesidium”, a w soboty „Salve Regina”.

Drukarnia „Fortecy Najśw. Maryi Panny” zaspokajała potrzeby pielgrzymów w religijną literaturę, podręczniki do nabożeństw., kalendarze w języku polskim i ruskim oraz graficzne reprodukcje cudownego wizerunku zabierane do domów i czczone na wzór ikony¹⁶.

¹⁴ Tamże, s. Ddd.

¹⁵ Porządek nabożeństw w sanktuarium Matki Bożej Berdyczowskiej pochodzi z księgi wizytacji generalnej kościoła i klasztoru berdyczowskiego z 1786 r. – AKB2, Opis kościoła i klasztoru, k. 19–20; J. B. W a n a t OCD, *Zakon Karmelitów Bosych w Polsce...*, s. 383.

¹⁶ Wykaz druków berdyczowskich sporządził Jan Marek Giżycki. – APKB w Czernej, rkps 36, Berdyczów – Klasztor OO. Karmelitów Bosych, k. 150–212.

KORONACJA ŁASKAMI SŁYŃĄCEGO OBRAZU

Po stwierdzeniu cudowności obrazu i udowodnieniu jej autentycznymi łaskami i cudami przez biskupią komisję, na prośbę karmelitów bosych w Berdyczowie, duchowieństwa i licznych pielgrzymów, ks. bp Kajetan Sołtyk zwrócił się do Stanów Rzeczypospolitej na Sejmie w Grodnie 1752 r. o poparcie tej prośby do Stolicy Apostolskiej o ukoronowanie obrazu papieskimi koronami. Sejm pozytywnie ustosunkował się do tej prośby i propozycji. Król polski August III i prymas abp gnieźnieński Adam Komorowski napisali prośby w imieniu Sejmu do Ojca św. Benedykta XIV. Podobne pisma skierowali również wyżsi urzędnicy województwa kijowskiego z rycerstwem całej Ukrainy. Ci ostatni prosili nadto Ojca św. o przysłanie relikwii św. męczennika żołnierza dla obrony przedmurza chrześcijańskiego. Papież nie tylko wyraził zgodę na koronację obrazu, ale przysłał złote, ozdobione szmaragdami, przez niego poświęcone korony wraz z koronacyjnym dekretem Kapituły Watykańskiej z dnia 28 stycznia 1753 r.¹⁷ Razem z koronami dla klasztoru w Berdyczowie Papież przysłał relikwie ciała św. Teodora, żołnierza i męczennika, oraz część chorągwi św. Jerzego dla umocnienia i obrony chrześcijańskich wartości i katolickich więzi z Rzymem na tym terenie.

Koronację wizerunku Matki Bożej odłożono do czasu ukończenia budowy i wystroju górnego kościoła, przeznaczonego na właściwe sanktuarium. Odbyła się ona 16 lipca 1756 r. z królewskim przepychem i rozbudowanym ceremoniałem w duchu baroku. Dokonano jej poza miastem na obszernym placu, gdzie wzniesiono drewnianą kaplicę z 11 ołtarzami, w której mogło się pomieścić 20 000 osób. Cały kościół i kaplicę udekorowano sztukaterią, rzeźbami, obrazami przedstawiającymi cuda Matki Bożej Berdyczowskiej, symbolami maryjnymi, portretami panujących i fundatorów. Aleję zaś od kościoła do koronacyjnego ołtarza przyozdobiono lampionami na cokółkach i ośmioma bramami triumfalnymi w barokowej architekturze, rzeźbami i malarskimi kompozycjami na płótnie, popiersiami oraz symbolami i panopliami¹⁸.

Koronacji przewodniczył ks. bp Kajetan Sołtyk z Kijowa. Uczestniczyli w niej: bp Włodkowicz, koadiutor metropolii ruskiej obrządku grecko-unickiego z liczным duchowieństwem, Kapituła Kijowska z duchowieństwem obrządku rzymsko-katolickiego, przedstawiciele różnych zakonów, bractw, stowarzyszeń, wojsko w liczbie 6000 husarskich i pancernych chorągwi pod dowództwem księcia Antoniego Lubomirskiego, miecznika wielkiego koronnego, i ok. 50 000 wiernych z różnych stron Polski i Litwy. O godz. 9⁰⁰, po przeniesieniu z kościoła papieskich koron, protonotariusz apostolski odczytał dekret koronacyjny oraz ogłosił możliwość uzyskania odpustu zupełnego pod zwykłymi warunkami. Następnie koronator nałożył korony na skronie Dzieciątka Jezus i Maryi przy dźwiękach trąb i kotłów, huku dział. Po nałożeniu koron rozdawano na pamiątkę złote, srebrne i mosiężne

¹⁷ B. J. Wanat OCD, *Zakon Karmelitów Bosych w Polsce*, s. 401; APKB w Czernej, Dyp. 15. Druk. *Ozdoba y obrona...*, s. Pff.

¹⁸ Dekoracje szopy, kościoła i triumfalnych bram utrwalone zostały w miedziorytowej grafice, wykonanej przez Teodora Rakowieckiego i Teofila Trockiewicza. – *Ozdoba y obrona...*, s. Eee 2, Mmm – Yyy 2.

medale, obdarzone odpustami na godzinę śmierci. Po Mszy św. pontyfikalnej przeniesiono w procesji obraz do kościoła. Przez całą oktawę odprawiane były uroczyste nabożeństwa z kazaniami na sumie i nieszporach najślawniejszych kaznodziejów, oraz odbywały się filozoficzne i teologiczne dysputy¹⁹.

W 1820 r. złote korony papieża Benedykta XIV zostały skradzione wraz z innymi rzeczami kościoła. Po ich odnalezieniu ponownie skradziono je w 1831 r. Na ich miejsce Józef Zdziechowski, sędzia powiatu lipowieckiego sprawił nowe korony, które poświęcił i założył bp Michał Piwnicki w 1844 r. Kiedy i te zostały skradzione, wówczas Ojciec św. Pius IX ufundował i przysłał nowe korony z poleceniem dokonania powtórnej koronacji. Dokonał jej prawie w 100-lecie pierwszej koronacji bp Kasper Borowski 6 czerwca 1854 r.²⁰ Uroczystość zgromadziła ok. 100 000 wiernych Kościoła katolickiego i prawosławnego. Kazanie wygłosił słynny mówca ks. Lucjan Godlewski²¹. Korony przyozdabiały obraz wraz z kosztownymi sukienkami aż do wojny bolszewickiej w 1920 r. Komunizm zniszczył całkowicie sanktuarium Matki Bożej Berdyczowskiej. Pocięto i przetopiono srebrną ramę obrazu (75 kg) i rozkradziono kilka tysięcy wotów z wielkiego ołtarza. Zginęły bogate szaty i sam obraz Matki Bożej oraz złote i srebrne argenteria zakrystii. Spalone zostały wszystkie ołtarze i cały wystrój wnętrza kościoła. Stłuczono aż do cegły wszystkie sztukaterie i artystyczną polichromię świątyni. Celowo zacierano i niszczone wszystkie ślady kultu w ateistycznym państwie.

NOWY OBRAZ MATKI BOŻEJ BERDYCZOWSKIEJ

Po daremnych poszukiwaniach oryginalnego wizerunku Matki Bożej Berdyczowskiej na terenach Ukrainy i Polski, o. Prowincjał Karmelitów Bosych prowincji Ducha Świętego postanowił w jesieni 1990 roku zlecić namalowanie nowego obrazu, przeznaczanego do kultu. Zlecenie przyjęła artystka malarka i konserwatorka Bożena Mucha Sowińska w Krakowie-Nowej Hucie.

Wykonanie nowego obrazu – wiernej kopii Matki Bożej Berdyczowskiej – związane było z dużymi trudnościami. Pośród licznych reprodukcji i zebranej ikonografii brakowało kolorowego zdjęcia oryginału. Wszystkie przekazy ukazywały Matkę Bożą Berdyczowską ubraną w haftowaną suknię z koroną na głowie. Sukienka zaś przysłała kolorystykę i kompozycję samego obrazu. Jedy-
nym i bardzo cennym przekazem stał się dokładny opis kompozycyjny i kolory-

¹⁹ Pełną dokumentację uroczystej koronacji z przemowami i kazaniami opracował i wydał w Drukarni Fortecy NMP o. Grzegorz od Ducha Św. (Jan Sylwester Pinocci) OCD (mylnie nazwany przez Estreichera Trześniewskim, Estr. XXXI. 373) [w:] *Ozdoba y obrona...*, Berdyczów 1767. Zob. też A. Groza, *Wiadomość o cudownym obrazie Najśw. Maryi Panny Berdyczowskiej*, [w:] „Pamiętnik Religijno-moralny”, Warszawa 1852, t. 32, s. 57; X. W. Nowakowski, *O cudownym obrazie*, s. 15–23.

²⁰ W. Nowakowski, op. cit., s. 29; A. Fridrich SJ, *Historye cudownych obrazów Najświętszej Maryi Panny w Polsce*, t. 4, Kraków 1911, s. 268.

²¹ *Kazanie miane R.P. 1854 w czasie powtórnej koronacji cudownego obrazu N.P. Maryi Berdyczowskiej przez ks. Lucyana Godlewskiego*, Lwów 1876.

styczny obrazu. wykonany przez o. Bronisława Jarosińskiego²², kustosza sanktuarium Matki Bożej w Berdyczowie w latach 1921–1925. Po wyjęciu łaskami słynącego obrazu z ołtarza i zdjęciu sukienki oraz korony dokonał on jego oczyszczenia i zabezpieczenia. Przy tej okazji dokonał również szczegółowego opisu kolorystycznego wizerunku, według którego nowy obraz został wykonany.

Nowy obraz Madonny został namalowany w 1991 r. na jednolitej płycie z wodoodpornej prasowanej sklejki o wymiarach 143 x 93 cm w kształcie prostokąta. Na płytę naklejone zostało płótno podobrazia. Po zagruntowaniu płótna wykonana została techniką olejno-żywiczną kompozycja Madonny w typie hodegetrii, na wzór Matki Bożej Śnieżnej. Opis formalno-kolorystyczny kompozycji jak w oryginale. Nowy obraz różni się od swego wzoru strukturą materialną, wymiarami i skalą wartości zabytku XVI wieku. Artystka nie trzymała się niewolniczo oryginału. Dokonała udanej trawestacji tła obrazu, wzbogacając je figuralnymi kompozycjami aniołów wokół głowy Madonny i Dzieciątka Jezus oraz umieszczając w zwieńczeniu oko Opatrzności Bożej w trójkącie. Ten symbol Trójcy Świętej przypomina określenie św. Alfonsa Liguoriego, że „Maryja jest arcydziełem Trójcy Świętej” oraz Jej dziełem jest szczególna łaska i przywilej Macierzyństwa Bożego NMP.

KORONACJA NOWEGO OBRAZU

Przygotowaniem wiernych do koronacji była dziewięć-tygodniowa nowenna. W każdą niedzielę jeden z Biskupów Ukrainy celebrował Mszę św. i głosił kazanie o Matce Bożej. Nowennę rozpoczął ks. abp Marian Jaworski, Metropolita Lwowa i Przewodniczący Konferencji Episkopatu Ukrainy. W ostatni dzień nowenny /18 VII/ przewodniczył i homilię wygłosił w koncelebrze biskupów i licznych kapłanów o. Flavio Caloi, wikariusz generalny i delegat Generała Zakonu z Rzymu. Liturgia odbyła się przy ołtarzu polowym na placu przed murami fortecznymi klasztoru. Cały plac wypełniony był pielgrzymami, przybyłymi na uroczystość z całej Ukrainy, z Polski, Słowacji, Czech, Chorwacji, Niemiec, Białorusi, Rosji, Litwy i Łotwy. Pielgrzymi czuwali całą noc na modlitwie.

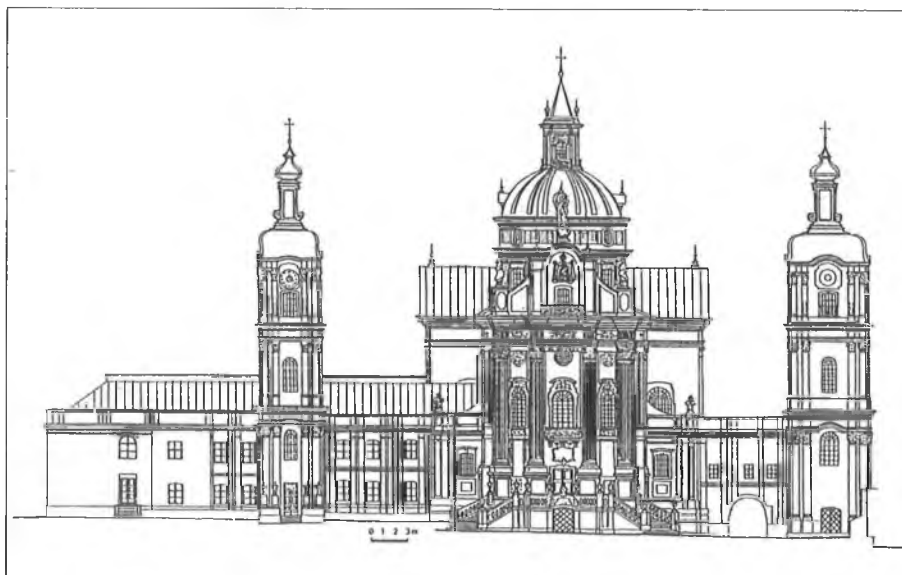
W niedzielę 19 lipca 1998 r. o godz. 10.30 wyruszyła z kościoła procesja z obrazem Matki Bożej Szkaplerznej na plac koronacyjny, przy dźwięku pieśni miejscowego chóru młodzieży. Po rozpoczęciu liturgii Eucharystycznej przez ks. bpa Jana Purwińskiego, ordynariusza Diecezji Żytomierskiej, o. Piotr Hewelt – delegat o. Prowincjała na Ukrainę, powitał w imieniu Karmelu i wiernych wszystkich przybyłych gości z Biskupem Koronatorem na czele. W uroczystości wzięli udział członkowie Episkopatu Ukrainy: bp Jan Olszański – ordynariusz kamieniecko-podolski, bp Markijan Trofimiak – ordynariusz łucki, bp Stanisław Padewski – biskup pomocniczy kamieniecko-podolski, bp Leon Dubrawski – biskup pomocniczy kamieniecko-podolski, bp Stanisław Szyrokoradiuk – biskup pomocniczy ży-

²² O. B. Jarosiński OCD, *Matka Boska Berdyczowska – krótki opis cudownego obrazu*, „Głos Karmelu”, 8:1928, s. 231–233.

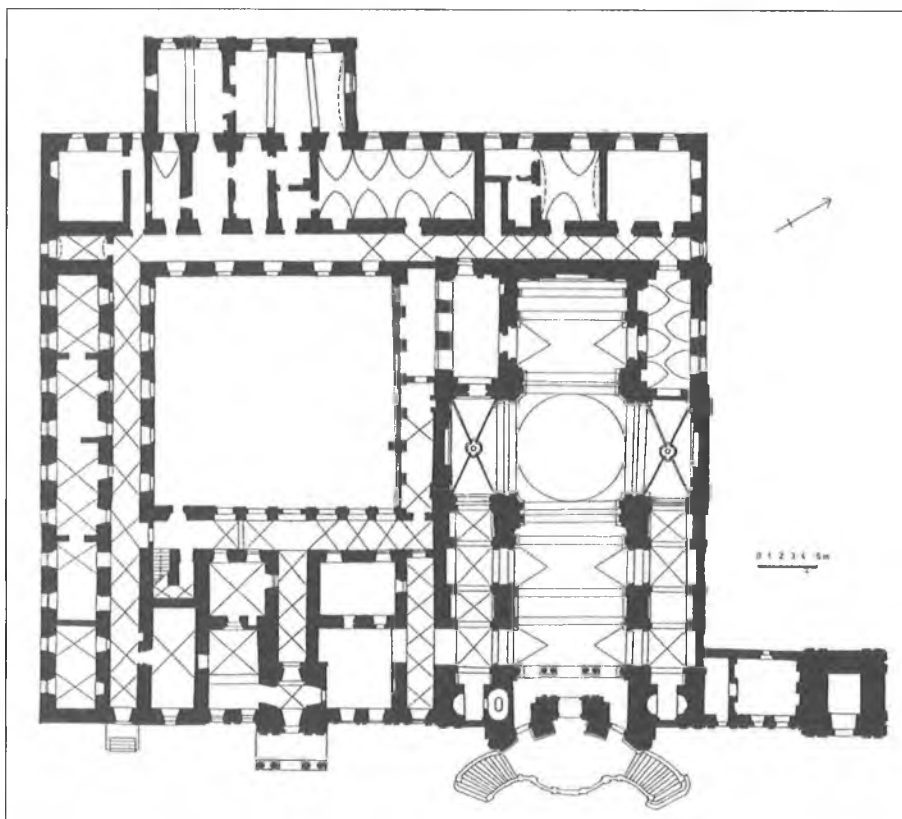
tomierski. Biskup z Niemiec; delegat generała Karmelitów Bosych z Rzymu – o. Flavio Caloi, o. Szczepan Praškiewicz – konsultor Kongregacji d/s Świętych, o. Wiesław Kiwior – prowincjał Prowincji Krakowskiej, o. Benignus Wanat – wikariusz prowincjalny. Ponadto w koncelebrze wzięło udział ok. 90 kapłanów diecezjalnych i zakonnych. Gościem honorowym był ks. Proboszcz parafii św. Mikołaja, Kościoła Prawosławnego. Na placu zgromadziło się ok. 15 000 wiernych, kilkudziesięciu kapłanów-sповідników, liczni klerycy i bracia zakonnicy a także ok. 100 sióstr zakonnych. W pierwszym sektorze przed ołtarzem koronacyjnym zajęło miejsca kilkanaście delegacji Ambasad i Konsulatów na Ukrainie, przedstawiciele Parlamentu Ukrainy, administracyjne Władze Kijowa, Żytomierza i Berdyczowa. Porządku na placu strzegła milicja i wojsko.

Po odczytaniu Ewangelii w kilku językach bp pomocniczy Żytomierza odczytał Apostolskie Brewe Jana Pawła II zezwalające na koronację nowego obrazu Matki Bożej Berdyczowskiej. Z kolei Biskup Koronator poświęcił nowe korony i przy dźwiękach fanfar nałożył je na skronie Dzieciątka Jezus i Matki Bożej. Wierni na placu pełni wzruszenia spontanicznie wyrazili swoją radość oklaskami. Po tym akcie o. Benedykt Krok – kustosz sanktuarium złożył ślubowanie, że dołoży wszystkich starań, aby Matka Boża ponownie na tym miejscu była kochana, czczona i naśladowana. Zawierzył Matce i Królowej Ukrainy cały naród, wszystkie miasta i wioski, cały Kościół i wszystkie instytucje państwowe. Radości i oklaskom nie było końca. Bp Jan Purwiński – koronator obrazu wygłosił płomienne i bardzo odważne kazanie w języku ukraińskim i polskim. W czasie Mszy św. śpiewano pieśni maryjne w języku polskim, ukraińskim i rosyjskim. Rzesze ludzi przystąpiło do spowiedzi, Komunii św. i przyjęło Szkaplerz Karmelitański. Przebieg całej uroczystości dokumentowały liczne kamery telewizji i dziennikarze.

Koronacja obrazu Matki Bożej Szkaplerznej w Berdyczowie była pierwszą i największą uroczystością religijną w XX wieku na Ukrainie, a szczególnie po rewolucji październikowej. Klasztor Karmelitów Bosych w Berdyczowie ponownie odzyskał rangę narodowego Sanktuarium Matki Bożej na Ukrainie.

1. Berdyczów. Fasada kościoła i klasztoru. Pomiary: B. T. Cijauk, B. Korniejewa (1993).

2. Rzut przyziemia klasztoru i kościoła w Berdyczowie.

3. Obraz Matki Bożej Berdyczowskiej. Miedzioryt
Jana Balcera z Pragi (2 poł. XVIII w.).

4. Obraz Matki Bożej Berdyczowskiej. Miedzioryt Ignacego Verhelsta (2 poł. XVIII w.).

5. Obraz Matki Bożej otoczony armaturą z widokiem klasztoru. Miedzioryt: Göz senior (Gottfried Berhard) et junior (Franz Regis z 2 poł. XVIII w.).

6. Obraz Matki Bożej Szkaplerznej. Staloryt Antoniego Oleszczyńskiego z XIX w.

7. Medale wybite na koronację obrazu. Miedzioryty Teodora Rakowieckiego z XVIII w.

8. Nowy obraz Matki Bożej ukoronowany w 1998 r.

Klasztor ojców Karmelitów Bosych w Berdyczowie

9. Klasztor Karmelitów Bosych w Berdyczowie.